

Wstęp

Introduction

Tom VIII jest w pewnym stopniu kontynuacją problematyki tomu poprzedniego. Przypomnijmy, iż tom VII był monotematycznym zbiorem rozpraw związanych z funkcjonowaniem osób z parcjalnymi zaburzeniami rozwojowymi, osób niepełnosprawnych fizycznie i osobowościowo. Problematyka ta jest w naszym środowisku naukowym reprezentowana w sposób znaczący od kilkunastu lat. Wyrosło bowiem pokolenie uczniów profesorów: Zofii Sękowskiej, Tadeusza Gałkowskiego, Marcelego Klimkowskiego, Kazimierza Pospiszyla, a także profesorów młodszych: Zbigniewa Gasia i Bożydara Kaczmarka. Środowisko naukowe skupione wokół Instytutu Psychologii UMCS, a także – w pewnym stopniu – Instytutu Pedagogiki UMCS (prof. M. Chodkowska, prof. M. Ochmański), jest na tyle znaczące w kraju, że w ostatnich latach było organizatorem około dziesięciu sympozjów naukowych związanych z funkcjonowaniem osób niepełnosprawnych fizycznie bądź psychicznie.

Innym rysem wspólnym obu tomów jest holistyczny punkt widzenia na człowieka jako jednostkę reaktywną i aktywną (twórczą), sprzężoną zwrotnie ze środowiskiem społeczno-kulturowym. Przeważająca część rozpraw skłania się w kierunku naczelných idei psychologii humanistycznej, mimo iż procedury badań empirycznych i analiza ilościowa oparte są na różnych trendach psychologii poznawczej.

Pierwsza rozprawa, G. E. Kwiatkowskiej, ma charakter przeglądowo-teoretyczny i związana jest z zagadnieniem samorealizacji. Autorka tak m. in. pisze: „Pojęcie to, ugruntowane przez humanistyczny nurt psychologii, wyszło poza jej ramy. Rosnąca popularność nie przyczyniła się jednak do jej uściślenia. Gdy zaczynamy porównywać ze sobą różne stanowiska, okazuje się, że albo pod tym samym pojęciem kryją się różne treści, albo odwrotnie, podobne treści pod różnie brzmiącymi terminami.” W rozprawie podjęto próbę teoretycznej analizy m. in. takich pojęć, jak: samorealizacja, samoaktualizacja czy samospełnienie.

Podobną kwestię rozważa Z. Palak w rozprawie *Samoakceptacja jako jeden z czynników warunkujących funkcjonowanie jednostki*, podkreślając olbrzymie znaczenie samoakceptacji w zachowaniu się jednostki, w poczuciu własnej

wartości, w motywowaniu dążeń i regulowaniu swoich stosunków w otoczeniu społecznym.

J. Janowska omawia koncepcję podejścia Gestalt w kształceniu psychopedagogicznym studentów, przeciwstawiając ją metodom kształcenia tradycyjnego. Pisze ona, iż „szkoła tradycyjna”, mimo wielokrotnej krytyki, jest w polskim systemie edukacyjnym ciągle obecna. Jak słusznie zauważa, „sytuacja nie zmieni się radykalnie tak długo, jak długo nie zmieni się system kształcenia nauczycieli.” Rozprawa poświęcona jest prezentacji podstaw teoretycznych podejścia opartego na założeniach psychologii humanistycznej, a co najważniejsze jest relacją z realizacją autorskiego programu zbudowanego na metodzie „PCA” C. Rogersa i podejścia Gestalt F. Perlsa.

Innym bardzo ważnym problemem w pracy szkoły, wymagającym nowego podejścia, jest wychowanie moralne. Innowacje z tym związane wynikają z okresu transformacji ustrojowej, a więc przebudowywania systemu wartości czy wręcz powrotu do źródeł, a zatem do wartości uniwersalnych i elementarnych, broniących się w każdym czasie i w różnych okresach zawirowań ideologicznych i politycznych. M. Łobocki w swojej rozprawie stara się odpowiedzieć na kilka istotnych pytań:

– Czym jest wychowanie moralne (wychowanie do wartości lub wychowanie etyczne?)

– Jakie są kategorie wychowania moralnego?

– Jakie są potrzeby w zakresie wychowania moralnego we współczesnej dobie?

– Jak organizować wychowanie moralne podczas lekcji?

– Jakie są możliwości i granice wychowania moralnego?

Niniejszy zbiór rozpraw został także wzbogacony o takie podstawowe problemy, jak funkcjonowanie dzieci z trudnościami w nauce szkolnej. Piszą na ten temat B. Ledwoch i A. Wojnarska. Poszukują one odpowiedzi na temat przejawów tych trudności, a szczególnie zarysowują teoretyczne próby poszukiwania genezy trudności w społeczno-emocjonalnym funkcjonowaniu dzieci (depresyjność, niska samoocena, zaburzone funkcjonowanie interpersonalne, zaburzenia somatyczne, nadaktywność, niedorozwoje parcjalne itp.). B. Ledwoch omawia uwarunkowania psychologiczne, a w tym neuropsychologiczne, A. Wojnarską zaś interesuje bardziej aspekt pedagogiczny zagadnienia i związane z tym próby „wypełnienia luki” w stymulowaniu rozwoju dzieci z zaburzeniami rozwojowymi.

D. K. Celińska omawia zagadnienia bardziej wąskie i szczegółowe, a mianowicie dotyczące rozwoju lateralizacji funkcji psychicznych w ontogenezie. Prezentuje ona wybrane modele teoretyczne, wyjaśniające kwestię stałości – zmienności w kształtowaniu się mózgowej lateralizacji czynności werbalnych, a na tym tle ukazuje możliwości konstruowania hipotez i ich weryfikacji w ramach programów edukacyjnych dzieci z trudnościami w uczeniu się.

B. Gawda zajęła się relacjami interpersonalnymi w świetle teorii Thomasa Gordona, tzw. „wychowaniem bez porażek”. Głównym problemem jego koncepcji jest zagadnienie akceptacji (np. dziecko – rodzice), gdzie umiejętność czynnego słuchania dziecka jest ważniejsza niż przemawianie do niego. Umożliwia to omijanie tzw. barykad rozmowy, np. rozkazu, groźby, oceny, perswazji, wyrzutów, ośmieszania, które to metody wywołują poczucie niższości, lęk i frustracje.

Katarzyna i Piotr Wiejakowie prezentują jedną z najnowszych i bardzo szeroką zakresowo koncepcję inteligencji człowieka. Autor omawianej teorii, R. J. Sternberg, stara się dać odpowiedź na trzy zasadnicze pytania:

- Jaka jest relacja inteligencji do wewnętrznego świata jednostki?
- Jaka jest relacja inteligencji do świata zewnętrznego?
- Jaki jest związek inteligencji z doświadczeniem?

Oprócz tego autor proponuje holistycznie czystą strukturę tych właściwości, które składają się na inteligencję człowieka. K. i P. Wiejakowie próbują przybliżyć teorię do praktyki szkolnej, pisząc o implikacjach wynikających z jej założeń dla procesu nauczania.

L. Kostańska i J. Stachyra podjęli próbę analizy porównawczej inteligencji dzieci 7-, 8-letnich na podstawie wyników badań empirycznych, uzyskanych trzema różnymi metodami o uznanych wartościach diagnostycznych. Są to testy: Kolorowych Matryc Ravena, Rysunku Postaci Ludzkiej (Narysuj Człowieka) Goodenough i Kwestionariusz ESPQ Cattella (czynnik B). Uzyskane wyniki wykazują różne zależności statystyczne, co świadczy o tym, iż w rzeczywistości mierzą one nieco odmienne parametry intelektu. Jest to jeszcze jeden dowód na to, że problematyka inteligencji wymaga dalszych badań jako konstrukt teoretyczny, ale też jako rzeczywista właściwość umysłowa człowieka.

Zupełnie podobne wnioski nasuwają się po przestudiowaniu rozprawy W. Poleszaka.

D. Skowrońska pisze o młodzieży lekko upośledzonej umysłowo, ale w kontekście wpływu technik wychowawczych domu rodzinnego na poziom agresji. W zakończeniu stwierdza, iż stosowane przez rodziców techniki wychowawcze, wpływające na poziom zachowania młodzieży z lekkim upośledzeniem umysłowym mają wartość niejednorodną; techniki podkreślania mocy zwiększają poziom agresji, zaś technika wprowadzania w zasady wychowania zmniejsza poziom ich agresywności.

Podobnie jak poprzednio tom kończą recenzje ciekawych książek. D. Turska omawia pracę J. G. Woititz *Wymarzone dzieciństwo. Jak wychować szczęśliwe dziecko unikając błędów naszych rodziców* oraz M. Braun-Gałkowskiej *W tę samą stronę*. Natomiast K. Siedlecka przybliża książkę D. Turskiej *Dynamika postawy twórczej a typ kształcenia szkolnego*.

Sądzę, że w tym tomie nawet wybredny czytelnik znajdzie dla siebie interesujące treści.

